

مقاله پژوهشی: تحلیل لایه‌ای تغییر در نظم بین‌الملل کنونی

جعفر نقدی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۴

چکیده

این تحقیق به دنبال شناسایی تغییر در نظم بین‌الملل کنونی است. به این منظور از چارچوب «تحلیل لایه‌ای علت‌ها» استفاده شد که مبتنی بر نوع تغییر، در لایه‌های چهارگانه لیتانی، نظام‌مند، گفتمانی و اسطوره‌ای تقسیم‌بندی شدند. روش تحقیق، آمیخته (کیفی و کمی) است که از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و استفاده از پنل خبرگی، معرف‌های موردنظر در مورد تغییر در هر چهار لایه موردشناسایی قرار گرفت و از طریق پرسشنامه میزان اهمیت آنها در هر لایه مشخص شد. برای تکمیل پرسشنامه یک جامعه‌آماري ۲۵ نفره که به صورت هدفمند انتخاب شده بودند به سؤالات پاسخ دادند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد از ۶۹ معرف شناسایی شده، ۴۰ معرف در لایه لیتانی، ۱۴ معرف در لایه نظام‌مند، ۷ معرف در لایه گفتمانی و ۸ معرف در لایه اسطوره‌ای قرار دارند. همچنین لایه نظام‌مند یا ساختاری با ۴/۸۶۳، بالاترین میانگین پاسخ‌دهندگان در آزمون فریدمن را به خود اختصاص داد. اولویت معرف‌ها نیز نشان می‌دهد معرف «ظهور بازیگران فرا/فروملی اثرگذار بر ساختار نظم بین‌الملل» در لایه لیتانی، معرف «ناکارآمدی نهادهای مستقر منطقه‌ای و بین‌المللی در اداره نظام‌مند مسائل و موضوعات جهانی» در لایه نظام‌مند، معرف «پررنگ شدن عدالت-محوری در رویه‌ها، رویکردها، گفتارها و کردارهای کنش‌گران روابط بین‌الملل» در لایه گفتمانی و معرف «ظهور انسان خودآگاه و مبارز در برابر زور» مهم‌ترین معرف‌های تغییر در نظم بین‌الملل کنونی به‌شمار می‌روند.

کلیدواژه‌ها: تغییر، نظم بین‌الملل، ساختار بین‌الملل، کنشگران، تحلیل لایه‌ای علت‌ها.

^۱ استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه عالی دفاع ملی، رایانامه: j.n2077@gmail.com

مقدمه

تغییر از مفاهیم بنیادین روابط بین‌الملل است. ادبیات روابط بین‌الملل سه نوع تغییر قایل است: تغییر به مثابه جایگزینی^۱، تغییر به مثابه الحاق^۲ و تغییر به مثابه دگرگونی^۳. تغییر در نظم دو قطبی دوران جنگ سرد به نظم تک-چندقطبی بعد از فروپاشی شوروی سابق از نوع اول، تغییر در ماهیت بازیگران جهانی همچون بازیگران فرو/ فراملی جدید در کنار کنشگری دولت از نوع دوم و تغییر کارکرد بازیگران و مفاهیم از جمله پادشاه^۴ در عصر جدید در مقایسه با دوران قدیم از نوع سوم می‌باشد. در کنار فهم نوع تغییر، شناخت نشانه‌های آن نیز می‌تواند مفید باشد. سه نوع نشانه تغییر در روابط بین‌الملل وجود دارد که در فهم تغییر بسیار مؤثر است: روندها^۵ همچون رشد یا کاهش جمعیت جهانی، تجارت جهانی، عضویت در نهادهای بین‌المللی، شبکه ارتباطات جهانی، کاهش حاکمیت دولت‌ها و ظهور بازیگران جدید. رویدادهای بزرگ^۶ همچون کنگره وین (۱۸۱۵)، صلح ورسای (۱۹۱۹)، پایان جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵)، فروپاشی شوروی و پایان جنگ سرد (۱۹۹۱)، حمله به برج‌های دوقلو (۲۰۰۱). نوآوری‌های فناورانه و اجتماعی بزرگ^۷ همچون ساخت سلاح‌های هسته‌ای، انقلاب میکروالکترونیک و هوش مصنوعی (هالستی^۸؛ ۱۹۹۸: ۹-۲).

آنچه اندیشمندان و نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل بر آن اذعان دارند این است که نظم جدید جهانی در همه ابعاد و وجوه از نظم قدیم متفاوت می‌باشد. به عنوان مثال می‌توان به

^۱ Change as Replacement

^۲ Change as Addition

^۳ Change as Transformation

۴. پادشاه در قرون ۱۸ و ۱۹ دارای کارکرد حکومت‌داری و اعمال قدرت فائده در سیاست داخلی کشورها بود اما امروزه در کشورهایی چون ژاپن، حوزه اسکاندیناوی و بریتانیا کارکرد حاکمیتی خود را از دست داده و به نماد انسجام و هویت ملی تبدیل شده است.

^۵ Trends

^۶ Great Events

^۷ Great Social/Technological Innovations

^۸ Holsti

آراء و اندیشه‌های نظریه‌پردازانی چون جان ایکنبری، رابرت گیلپین و فرید زکریا در سنت واقع‌گرایی و فرانسیس فوکویاما، جیمز روزنا و جوزف نای در سنت لیبرالیسم اشاره کرد که همگی بر قطعیت وقوع تغییر در نظم بین‌المللی اجماع نظر دارند (چگنی‌زاده، ۱۳۹۲: ۷۸-۷۲). ظهور بازیگران جدید، موضوعات جدید، فناوری‌های جدید، مفاهیم جدید، نهادهای جدید، رویه‌های جدید، و گفتمان‌های جدید همگی نشان از وجود تغییر در نظم بین‌الملل دارند (روان‌بد، کولیایی و حقیقی، ۱۴۰۱: ۳۳۷) و این تغییر در لایه‌ها و ابعاد گوناگون قابل تقسیم‌بندی است. در واقع بدون طبقه‌بندی لایه‌های تغییر، شناخت ماهیت تغییر در نظم بین‌الملل امکان‌پذیر نیست. بنابراین این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این دو سؤال است: مهمترین تغییرات در نظم بین‌الملل کنونی در لایه‌های چهارگانه لیتانی، نظام‌مند، گفتمانی و اسطوره‌ای چیست؟ چه تغییراتی در هریک از لایه‌های چهارگانه لیتانی، نظام‌مند، گفتمانی و اسطوره‌ای، از اهمیت و اولویت بالاتری برخوردار هستند؟

تحلیل لایه‌ای این امکان را می‌دهد که ارزیابی صحیحی نسبت به آینده تغییر در نظم بین‌الملل کنونی و چندوچون مسیر حرکتی آن انجام گیرد. همچنین نشان می‌دهد که نه فقط ظاهر تغییرات، بلکه عمق و و باطن تغییرات است که فهم تغییر را ممکن می‌سازد. بنابراین مسئله تحقیق شناخت همزمان و همه‌جانبه لایه‌های گوناگون تغییر است که در نظم بین‌الملل کنونی در حال وقوع است.

۱. مبانی نظری

الف- تعریف مفاهیم

(۱) تغییر: تغییر در نظام بین‌الملل در دو وجه معنا پیدا می‌کند: یکی به معنای دگرگونی ساختاری و روند چندقطبی شدن نظم بین‌الملل است که از آن با عنوان تغییر سیستمیک^۱ یاد

^۱ Systemic Change

می‌شود و دیگری به معنای تحول در ماهیت بازیگرانی که در صحنه بین‌الملل نقش‌آفرین هستند که به آن تغییر سیستم گفته می‌شود (گیلپین،^۲ ۱۹۸۱: ۲۲-۱۸).

(۲) نظم: به معنای ترتیبات اداره امور در تعاملات گروهی از دولت‌هاست که شامل قواعد بنیادین، اصول و نهادهاست. در چارچوب این تعریف، شکل‌گیری و تداوم نظم‌ها منوط به شکل‌گیری و تداوم نوعی توافق هنجاری میان دولت‌های عضو آن نبوده، بلکه می‌تواند بر مبنای روابط حداقلی دولت‌ها، اجبار یا موازنه قدرت شکل گیرد. بر این مبنای سه دسته از نظم مبتنی بر موازنه قدرت، هژمونیک و نهادینه قابل تفکیک است (ایکنبری،^۳ ۲۰۰۸: ۲۸).

(۳) نظم بین‌الملل: الگویی از فعالیت‌های بین‌المللی که اهداف اصلی جامعه دولت‌ها را حفظ کرده و مبتنی بر این موارد می‌باشد: ایجاد موازنه سیاسی- نظامی قدرت؛ کارآمدی نهادهای بین‌المللی در تدبیر امور جهانی؛ افزایش سهم ایده‌ها در ایجاد فرهنگ ضدآناشیک و تلاش نیروهای اقتصادی سرمایه‌داری جهانی در ایجاد رفاه و پیشرفت همه کشورها (رضایی، ۱۷۲-۱۳۸۸: ۱۷۳).

(۴) نظم انتقالی: دوره‌ای میان نظم موجود و نظم قوام‌یافته آینده است. این نظم دربردارنده نظامی متشکل از بازیگران سیاسی جدیدی است که با درپیش گرفتن کنش‌های هماهنگ سعی در رسیدن به نظم موردنظر را دارند (ذوالفقاری و احمدی‌نژاد، ۱۴۰۲: ۱۱).

ب- پیشینه تحقیق

(۱) «هاشمی» (۱۳۸۷) در «تغییرات درازمدت در روابط بین‌الملل» تلاش دارد به این پرسش پاسخ دهد که علت و چگونگی تغییر از منظر رویکردهای مختلف روابط بین‌الملل یعنی واقع‌گرایی، کثرت‌گرایی، ساختارگرایی و جامعه‌شناسی تاریخی چگونه قابل تبیین است؟ این مقاله اشاره دارد که آنچه همگی رویکردها بر آن اتفاق نظر دارند اصل وجود پدیده تغییر و دائمی بودن آن است اما در مورد علت تغییر دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد

^۱ System Change

^۲ Gilpin

^۳ Ikenberry

که برخی علل درونی و برخی علل بیرونی و برخی دیگر مجموعه‌ای از عوامل درونی و بیرونی را در وقوع تغییر مؤثر می‌دانند.

(۲) «هالستی» (۱۹۹۸) در «مسئله تغییر در نظریه روابط بین‌الملل» به این سؤال‌ها پاسخ داد: تغییر در روابط بین‌الملل از سوی نظریه‌های روابط بین‌الملل چگونه صورت‌بندی شده است؟ همچنین کدام نهادهای بنیادین سیاست بین‌الملل تغییر کرده و کدام نهادها تغییری در آن حاصل نشده است؟ وی برای پاسخ به سؤال اول ضمن بررسی مفهوم تغییر در نظریه‌های واقع‌گرایی، لیبرالیسم و ... نشانه‌های تغییر را در سه وجه روندها، رویدادهای بزرگ و نوآوری‌های فناورانه و اجتماعی بزرگ جهت شناخت بهتر تغییر شناسایی نمود. همچنین در پاسخ به سؤال دوم، ضمن تفکیک نهادها به نهادهای اساسی و فرایندی، تغییر در هر دو نهاد را ممکن و محتمل دانست. نهادهای اساسی از نظر هالستی عبارتند از حاکمیت، دولت، قلمرو سرزمینی و حقوق بین‌الملل و نهادهای فرایندی عبارتند از دیپلماسی، تجارت، جنگ، مدیریت منازعه و حکمرانی که به درجات مختلف در هر دو نوع نهاد تغییراتی قابل مشاهده است.

(۳) «گیلین» (۱۹۸۱) در «جنگ و تغییر در سیاست بین‌الملل» ضمن اشاره به اصل «تغییر و تداوم» به عنوان بنیان شکل‌دهنده روابط بین‌الملل، معتقد است که وقوع جنگ‌های بزرگ زمینه‌های تغییر در سیاست بین‌الملل را شکل می‌دهد. وی از دو گونه تغییر در نظم بین‌الملل نام می‌برد: تغییر «نظام‌مند» که به معنای چندقطبی شدن نظم بین‌الملل است و تغییر «نظام» که به معنای تحول در ماهیت بازیگرانی است که در صحنه بین‌الملل دست به کنشگری می‌زنند.

(۴) «زکریا» (۲۰۰۸) در مقاله «آینده قدرت آمریکا» ضمن اشاره به ظهور قدرت‌های دیگر به عنوان سومین تغییر تکنیک از قرن پانزدهم میلادی تاکنون، معتقد است که «عصر پساآمریکا» فرارسیده است. عصری که خصوصیت آن نه افول آمریکا، بلکه ظهور سایر بازیگران که این موضوع بیشتر در حوزه اقتصاد قابل مشاهده است. زیرا پول و توانایی

اقتصادی به آسانی قابل تبدیل به توانایی نظامی نیست. زکریا اذعان دارد که «وارد جهانی شده‌ایم که گزینه‌های آمریکا محدود شده است»

در پیشینه‌های ذکر شده، نگاه به مسئله تغییر در نظم بین‌الملل کل‌نگرانه بوده و از ورود لایه‌ای و طبقه‌بندی شده به این موضوع پرهیز شده است، اما تحقیق حاضر تلاش کرده آن را در قالب یک تحلیل منسجم چندلایه‌ای بررسی نماید و این موضوع را برای سیاست‌گذاران خاطرنشان کند که تغییر در نظم بین‌الملل بسیار عمیق و بنیادین بوده و نیازمند اقدامات و راهبردهای متناسب با هر لایه می‌باشد. بنابراین، این موضوع وجه نوآورانه تحقیق حاضر را برجسته می‌کند.

ج- چارچوب نظری

تغییر در نظم بین‌الملل از منظر واقع‌گرایی تاریخی

«کی. جی. هالستی» یکی از نظریه‌پردازانی است که با نگرشی تاریخی تلاش داشته، بعد از پایان جنگ سرد، مسئله تغییر در روابط بین‌الملل را صورت‌بندی تئوریک کند. علت انتخاب این چارچوب نظری برای مقاله حاضر این است که نوعی انطباق میان بررسی‌های وی با تحلیل لایه‌ای تغییر در نظم بین‌الملل کنونی که به عنوان روش تحلیل تغییر در این مقاله استفاده شده، وجود دارد. درواقع، بررسی روندها، رویدادهای بزرگ و انقلاب‌های فناورانه که در تحلیل هالستی به چشم می‌خورد، دارای همپوشانی‌های بسیاری با لایه لیتانی، ساختاری، گفتمانی و استعاره‌ای است. از نظر هالستی تغییر در سه وجه می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد:

(۱) تغییر به مثابه جایگزینی: این نوع تغییر، اشاره به تغییرات اساسی در بافتار، ساختار و رویه‌های مهمی دارد که بعد از پایان جنگ سرد و همزمان ورود به عصر جهانی شدن در هزاره سوم دارد. از نظر فوکویاما و مولر صلح جایگزین جنگ شده است. هانتینگتون برخورد تمدن‌ها را جایگزین جنگ‌های میان‌دولتی می‌داند. سینگر و کاپلان هم آشوب برآمده از منازعات مسلحانه در جهان سوم را جایگزین ثبات نسبی دوره جنگ سرد می‌دانند.

(۲) تغییر به مثابه الحاق: این تغییر که از آن با عنوان «تغییر دیالکتیکی»^۱ نیز نام برده می‌شود، اشاره دارد که نظم قدیم و جدید نه جایگزین یکدیگر، بلکه نوعی «همزیستی»^۲ دارد که این موضوع «پیچیدگی»^۳ موضوعات و مفاهیم را افزایش داده است. به عنوان مثال، درحالی‌که در بخشی از جهان الگوهای واقع‌گرایی چون شکار گوزن، معمای امنیت و معمای زندانی در روابط میان بازیگرانی چون هند و پاکستان یا آمریکا و کره شمالی حاکم است، در بخش دیگری از جهان الگوهای همگرایانه‌ای چون جامعه امنیتی متکثر، جامعه مدنی جهانی در روابط بازیگرانی چون کانادا و آمریکا و اتحادیه اروپا به چشم می‌خورد. این الگوهای به ظاهر متضاد که در یک جهان واحد زیست می‌کنند نشان‌دهنده این است که اصل تغییر قابل پذیرش، اما این معنای جایگزینی نظم جدید به جای قدیم نیست بلکه این دو دارای نوعی همزیستی هستند.

(۳) تغییر به مثابه دگرگونی: این تغییر اشاره به الگوهای جدیدی دارد که از الگوهای قدیمی منبعث شده است. درواقع، نوعی جایگزینی در نظم به وجود می‌آید که بقایا و منطق نظم قبلی حفظ می‌شود. در این نوع تغییر ایده‌ها، رویه‌ها و هنجارهای نظم قبلی حفظ شده، اما کارکرد نظم تغییر پیدا می‌کند. نمونه این تغییر، در نظم مبتنی بر پادشاهی است که امروزه در کشورهای اسکانندیناوی، ژاپن و تاحدودی در انگلستان باقی مانده، اما کارکرد آن از اعمال حاکمیت مطلقه به سمبولیسم و هویت ملی تغییر پیدا کرده است (هالستی، ۷-۱۹۹۸:۹).

همچنین از نظر هالستی، در کنار وجوه تغییر، می‌توان به نشانه‌های تغییر در نظم بین‌الملل به شرح زیر برشمرد:

(۱) روندها: از نشانه‌های تغییر در حوزه روندها می‌توان به روند رشد جمعیت، روند تغییرات فزاینده آب و هوایی در جهان، روند افزایش عضویت در سازمان ملل، روند سرعت بالای رشد شبکه‌های ارتباط جمعی، روند افزایش حجم تجارت بین‌المللی، روند رشد فزاینده مسافرت در جهان، روند حرکت شتابان سرمایه در جهان و روند رشد بالای سازمان‌های مردم-نهاد اشاره کرد.

^۱ Dialectical Change

^۲ Coexist

^۳ Complexity

(۲) رویدادهای بزرگ: در کنار روندها، می‌توان از وقوع رویدادهای بزرگ نام برد که نشانه تغییر بوده و اشاره به انقطاع تاریخ و عدم تداوم دارند. از نظر مارتین وایت، صلح ورسای، پیروزی نهایی اروپای انقلاب فرانسه بر اتحاد مقدس بود که از آن با عنوان یک رویداد بزرگ یاد می‌شود (وایت، ۱۹۷۸: ۸۵). یان کلارک نیز از شروع جنگ جهانی اول (۱۹۱۴)، پایان جنگ جهانی اول (۱۹۱۹)، آغاز جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹)، پایان جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵) و وقایع منتج به فروپاشی شوروی سابق (۱۹۸۹-۱۹۹۱) به عنوان رویدادهای بزرگ نام می‌برد (کلارک، ۱۹۹۷: ۲۵).

(۳) نوآوری‌های فناورانه و اجتماعی بزرگ: به نظر می‌رسد آنچه روندها را تسریع کرده و منجر به وقوع رویدادهای بزرگ شده، ظهور نوآوری‌های رخ داده در حوزه فناوری است. بعد از پایان جنگ جهانی دوم می‌توان از دو انقلاب در حوزه فناوری نام برد که نظم بین‌المللی منبعث از این دو انقلاب نوآورانه می‌باشد: ۱- «انقلاب هسته‌ای» که منجر به رقابت نزدیک به ۵۰ ساله دو ابرقدرت جهانی در سطح بازدارندگی هسته‌ای شد و ۲- «انقلاب میکروالکترونیک» که منجر به ظهور پدیده‌هایی چون جهانی شدن، دهکده جهانی، جهان بدون مرز و فرسایش حاکمیت دولت‌ها گردید (هالستی، ۱۹۹۸: ۷-۶).

۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر نوع، آمیخته با رویکرد اکتشافی، که از طریق مطالعه منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی و استفاده از پنل خبرگی، معرف‌های موردنظر در مورد تغییر در نظم بین‌الملل کنونی را موردشناسایی قرار داده است. برای شناسایی اولیه معرف‌ها، نگارنده با مطالعه بیش از ۶۰ کتاب و مقاله در حوزه موضوعی تحقیق، معرف‌ها را نه به صورت تیتروار بلکه با رویکرد استنتاجی احصا کرد. در گام دوم، معرف‌ها در لایه‌های چهارگانه لیتانی، ساختاری، گفتمانی و اسطوره‌ای قرار داده شد. در گام سوم، نگارنده طبقه‌بندی اولیه خود را در اختیار خبرگان قرار داد تا نظرات

! Wight

! Clark

آنها را در این زمینه جویا شود؛ بنابراین طبقه‌بندی اولیه، مورد بازبینی و تعدیل و در نهایت تأیید خبرگان قرار گرفت. به دلیل تخصصی بودن حوزه تحلیل لایه‌ای و کاربرد آن در تحقیق و به-منظور آشنایی خبرگان با این روش، خلاصه چند صفحه‌ای از مهم‌ترین موضوعات این روش و کاربرد آن در اختیار خبرگان قرار گرفت تا آنها بتوانند نظر دهند. بعد از تأیید معرف‌ها در لایه موردنظر از سوی خبرگان، آنچه در گام چهارم صورت پذیرفت تهیه پرسشنامه از سوی نگارنده مبتنی بر تعیین میزان اهمیت معرف در لایه موردنظر بود که در چارچوب طیف‌بندی «لیکرت» اقدام شد و جهت تکمیل، پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار گرفت. در گام پنجم و نهای، نظرات خبرگان در پرسشنامه تجمیع و از طریق نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد و خروجی نرم‌افزار مهم‌ترین معرف‌های هر لایه را نشان می‌داد.

خبرگان پرسش‌شونده در این تحقیق شامل مسئولین اجرایی و اعضای هیئت علمی و کارشناسان این حوزه بودند که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری، حداقل ۱۰ سال سابقه کار در وزارت امور خارجه، دانشگاه عالی دفاع ملی و دانشگاه تهران بوده و به‌صورت هدفمند تعداد ۲۵ نفر تعیین شدند. گزینش این گروه به‌عنوان جامعه آماری، به این دلیل است که به جهت سابقه خدمتی و دانش نظری کافی از ویژگی‌های لازم برخوردار بودند. بنابراین حجم نمونه تمام‌شمار و منطبق با جامعه آماری موردنظر قرار گرفت. وضعیت تحصیلی و سابقه خدمتی جامعه نمونه به شرح جداول زیر است.

جدول شماره (۱): وضعیت تحصیلی جامعه نمونه

مدرک تحصیلی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
دکتری	۱۵	۶۰٪
کارشناسی ارشد	۱۰	۴۰٪
کل	۲۵	۱۰۰٪

جدول شماره (۲): سابقه خدمتی جامعه نمونه

سابقه خدمتی	تعداد فراوانی	درصد فراوانی
۳۰ به بالا	۵	۲۰٪
۲۰-۳۰	۱۰	۴۰٪
۱۰-۲۰	۱۰	۴۰٪
کل	۲۵	۱۰۰٪

در کنار موضوع روش تحقیق، باید به روش تحلیل تحقیق با عنوان تحلیل لایه‌ای علت‌ها^۱ (CLA) اشاره کرد که توسط «سهیل عنایت‌اله»^۲ آندیشمند پاکستانی‌الاصول ارائه شده است. تحلیل لایه‌ای علت‌ها روش بسیار مطلوب جهت طبقه‌بندی دیدگاه‌ها و ملاحظات مختلف درباره آینده می‌باشد. تحلیل لایه‌ای علت‌ها به عنوان روش به معنای پیش‌بینی آینده نیست، بلکه به دنبال خلق فضاهای متحول‌ساز در ایجاد آینده‌های بدیل^۳ است (عنایت‌اله، ۲۹:۱۳۹۵). تحلیل لایه‌ای علت‌ها شامل چهار سطح است:

(۱) سطح لیتانی^۴ یا ظاهری: آشکارترین و مرئی‌ترین سطح بوده و نیاز به توانایی تحلیلی اندک داشته و فرض‌ها به‌ندرت مورد پرسش واقع می‌شوند. سطح لیتانی، ظاهر مشکل، مسئله، اتفاق، روند یا هر چیزی است که می‌تواند موضوع تحقیق در آینده‌پژوهی باشد (ابراهیمی کوشالی، گودرزی و ناظمی اردکانی، ۳۵:۱۴۰۱).

(۲) سطح نظام‌مند^۵ یا ساختاری: تحلیل علت واقعیت‌های موجود در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری و .. در این سطح انجام می‌گیرد که بیشترین کاربرد آن در پژوهش‌های دانشگاهی است. نقش و عملکرد دولت اغلب در این سطح موردتحلیل قرار می‌گیرد (فوزی و محمودی‌کیا، ۱۳۰:۱۳۹۹). این سطح به نزدیک‌ترین و روبنایی‌ترین علت وقوع یک رویداد یا پدیده توجه دارد.

(۳) سطح جهان‌بینی^۶ یا گفتمانی: تحلیل ریشه‌ای و عمیق‌تر از پدیده‌های علوم انسانی در این سطح انجام می‌گیرد. هدف این سطح، کشف پارادایم‌ها و ارزش‌های بنیادینی است که لیتانی را خلق کرده و سعی در مشروع‌سازی آن دارد. سؤال بنیادین این سطح این است که جهانی‌بینی‌ها و گفتمان‌ها چگونه واقعیت‌های اجتماعی در سطح لیتانی و نظام‌ها را برمی‌سازند.

^۱ Causal Layered Analysis

^۲ Sohail Inayatullah

^۳ Alternative Futures

^۴ Litany

^۵ Systemic

^۶ Worldview

این سطح چهار بخش دارد: بخش اول مربوط به ذینفعان است که به معنی منافع بازیگران، سازمان‌ها و نهادهاست. بخش دوم مربوط به ایدئولوژی و مواضع عمیق درباره وضعیت فعلی جهان و وضعیتی که باید باشد، است. از جمله نومارکسیسم، توسعه پایدار و لیبرال دموکراسی. بخش سوم مربوط به تمدن‌هاست که از طریق جهان‌بینی اسلامی، غربی و کنفوسیوسی ارائه می‌شود. بخش چهارم معرفتی است و از شیفت‌پارادایم‌های کلان مثل مدرنیسم و پسامدرنیسم صحبت می‌کند (عنایت‌اله، ۱۳۹۵: ۳۰).

(۴) سطح استعاره یا اسطوره‌ای: داستان‌های عمیق، اسطوره‌های تاریخی و استعاره‌های زبانی مربوط به این سطح است. ابعاد ناخودآگاه و اغلب احساسی مسئله و چالش در این سطح تحلیل می‌شود. زبان به کار رفته در این سطح نه خاص، بلکه بیشتر مربوط به تصاویر دیداری و فرهنگ مکتوب و شنیداری است. این سطح گامی رو به عقب جهت پرداختن به فرض‌های آینده مورد بحث است. به عنوان مثال، نگاه به آینده در هویت‌های مختلف جهانی نشئت گرفته از ضرب‌المثل‌هایی است که در این زمینه وجود دارد: ضرب‌المثل عربی «با توکل زانوی اشتر ببند» با این نگاه غربی که «آینده همچون پرتاب یک تاس است» نشان‌دهنده تفاوت دو هویت و فرهنگ می‌باشد. لذا می‌توان گفت استعاره و اسطوره با ارائه فهمی زیربنایی، بنیان‌های تمدنی عمیق‌تری را از آینده آشکار ساخته و درک از آینده را به سطحی فراتر از معمول می‌رساند (همان، ۱۳۹۵: ۳۲-۳۱).

در مقام تشابه‌سازی، تحلیل لایه‌ای علت‌ها همانند کوه یخی است که قله آن همان سطح لیتانی است به عنوان واقعیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و ... نمایان بوده و خارج از سطح آب است که عاملیت موضوع را نشان می‌دهد، اما سطوح دیگر که مربوط به علل وقوع رویداد (سیستمیک)، نگرش و گفتمان شکل‌دهنده به امر واقع (جهان‌بینی) و ایماژ و مجاز مرتبط با واقعیت امر (اسطوره و استعاره) می‌باشد، زیر سطح آب بوده و قابل مشاهده نیست و فهم و درک محقق است که به روشن شدن آنها کمک می‌کند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

جهت تحلیل اطلاعات ابتدا تحلیل توصیفی آن‌ها ارائه می‌شود و آماره‌هایی همچون میانگین، انحراف معیار، واریانس و غیره ارائه و مورد بررسی قرار می‌گیرند. سپس از آزمون‌های آماری میانگین از جمله آزمون تی تک نمونه‌ای (در آمار پارامتریک) و فریدمن (در آمار ناپارامتریک) استفاده می‌گردد. آزمون در سطح خطای ۵٪ انجام می‌شود.

نتایج آمار توصیفی

آمار توصیفی برای هر لایه در جدول شماره (۳) آمده است؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود لایه نظام‌مند یا ساختاری با ۴/۸۶۳ بالاترین میانگین را به‌خود اختصاص داده که بالاترین انحراف استاندارد و واریانس به‌ترتیب با ۰/۳۸۳ و ۰/۱۴۷ به لایه لیتانی یا ظاهری و همچنین بالاترین دامنه تغییرات نیز به همین لایه تعلق دارد. همه لایه‌ها میانگین‌های بالایی نسبت به میزان تناسب معنایی نشان می‌دهند که نشانگر بالا بودن میانگین امتیاز پاسخگویان است.

جدول شماره (۳): آمار توصیفی به تفکیک لایه‌های تحلیلی

لایه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس	دامنه تغییرات	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
لایه لیتانی یا ظاهری	۴/۸۲۱	۰/۳۸۳	۰/۱۴۷	۱/۵۶	۳/۴۴	۵
لایه نظام‌مند یا ساختاری	۴/۸۶۳	۰/۳۳۰	۰/۱۰۹	۱/۲۹	۳/۷۱	۵
لایه جهان‌بینی یا گفتمانی	۴/۸۴۰	۰/۳۸۱	۰/۱۴۵	۱/۴۳	۳/۵۷	۵
لایه استعاره یا اسطوره‌ای	۴/۸۴۰	۰/۳۵۱	۰/۱۲۳	۱/۳۸	۳/۶۳	۵

نتایج آماره‌های استنباطی

نتایج آزمون T تک نمونه‌ای

آزمون t تک نمونه‌ای یک روش آماری است که برای ارزیابی اینکه آیا میانگین یک نمونه واحد به‌طور قابل توجهی با میانگین جامعه شناخته‌شده یا فرضی تفاوت دارد یا خیر استفاده می‌شود. برای انجام آزمون t تک نمونه‌ای، آماره t را با گرفتن تفاوت بین میانگین نمونه و میانگین جامعه فرضی، تقسیم آن بر خطای استاندارد میانگین نمونه و سپس مقایسه نتیجه با مقدار بحرانی محاسبه می‌کند. از توزیع t یا استفاده از مقدار p برای ارزیابی سطح معناداری. اگر آماره t محاسبه‌شده از مقدار بحرانی فراتر رود یا مقدار p کوچکی به‌دست آورد (معمولاً

کمتر از ۰/۰۵)، نشان می‌دهد که از نظر آماری تفاوت معنی‌داری بین میانگین نمونه و میانگین جامعه فرضی وجود دارد و شواهدی را برای محققین فراهم می‌کند تا فرضیه صفر که تفاوتی وجود ندارد را رد کنند. برای آزمون فرض پیرامون میانگین یک جامعه از آزمون t تک نمونه یا One Sample -Tset استفاده می‌شود. μ میانگین جامعه و X عددی است که پژوهشگر فرض می‌کند. فرضیه آزمون به صورت زیر می‌باشند:

$$H_0: \mu \leq X_1 \text{ رابطه}$$

$$H_1: \mu > X_2 \text{ رابطه}$$

در این صورت اگر مقدار sig از سطح خطا کوچک‌تر بود میانگین معنادار است. این آزمون دو دامنه می‌باشد یعنی هم معناداری آماره آزمون زمانی که از حد وسط بزرگتر و هم زمانی که از حد وسط کوچک‌تر باشد آزمون می‌شود. لازم به ذکر است که فرض نرمال بودن نیز می‌بایست درخصوص متغیر بررسی شود. باتوجه به اینکه تغییرات ۵ متغیر رتبه‌ای در این پرسشنامه مورد سؤال قرار گرفته، جهت بررسی فرض اثر مثبت کل تغییرات از میانگین حسابی این ۵ متغیر، میانگین متغیر رتبه‌ای ۳ فرض شده است که حد بالای نظر پاسخگویان را بیان می‌کند. درنهایت نیز نتیجه‌گیری از نظرسنجی ارائه می‌شود. جدول شماره (۴) در مورد سطح معناداری مؤلفه‌های لایه لیتانی یا ظاهری بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در اندازه‌گیری مقدار آماره t در سطح ۹۹ درصد معنادار شده‌اند ($\mu \leq 3$). بنابراین باتوجه به سطح اطمینان آزمون و مقدار معنی‌داری به دست آمده فرض صفر رد می‌شود که نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در لایه لیتانی به میزان زیادی از تغییر در نظم بین‌الملل کنونی به حساب می‌آیند.

جدول شماره (۴): سطح معناداری مؤلفه‌های لایه لیتانی یا ظاهری بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای

لایه تغییر در نظم بین- الملل	معرف	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
						μ_1	μ_2
لایه لیتانی	ظهور بازیگران فرا/ فروملی موثر ساختار نظام بین‌الملل	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877
	چرخش تدریجی نقل قدرت	34/671	24	0/000	4/920	1/920	1/806

لایه تغییر در نظم بین- الملل	مهر فکا	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	بیانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							حد زیر	حد بالا
یا ظاهر ی	از اروپای غربی و آمریکای شمالی به آسیا							
	تنوع دامنه و تعداد فزاینده بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در صحنه جهانی	28/342	24	0/000	4/880	1/880	1/743	2/017
	ناکامی فزاینده قدرت‌های بزرگ جهانی در مدیریت و حل و فصل بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در مقایسه با دوران جنگ سرد	12/680	24	0/000	4/720	1/720	1/440	2/000
	تحول در ماهیت ائتلاف‌ها؛ از ائتلاف‌های راهبردی به ائتلاف‌های عملیاتی - کوتاه مدت	14/735	24	0/000	4/760	1/760	1/513	2/007
	تغییر در نقش کنشگران جهانی؛ از نقش هژمونیک‌گرایی مداخله‌گرایانه به نقش موازنه از راه دور	9/506	24	0/000	4/560	1/560	1/221	1/899
	ظهور نهادهای غیرغربی اثرگذار همچون بریکس به عنوان رقبای آینده نهادهای نظم مستقر	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	ظهور سازمان شانگهای به عنوان ابزار موازنه بخش روسیه و چین در مقابل ناتو به عنوان بازوی امنیتی بلوک غرب	24/000	24	0/000	4/920	1/920	1/755	2/085
	افول نسبی بازیگران سنتی مؤثر در سیاست بین‌الملل در قیاس با دوران جنگ سرد	21/378	24	0/000	4/880	1/880	1/699	2/061
	کاهش مزیت نسبی آمریکا در حوزه اقتصاد جهانی	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	غلبه رهیافت مقاومت به عنوان بخشی از سیاست امنیتی بازیگران مختلف در برابر آمریکا و نظام سرمایه‌داری	15/588	24	0/000	4/800	1/800	1/562	2/038
	وقوع انقلاب میکروالکترونیک در عرصه ارتباطات و فناوری اطلاعات جهانی	15/588	24	0/000	4/800	1/800	1/562	2/038
	رشد شاخص‌های نظامی‌گری در سیاست	12/680	24	0/000	4/720	1/720	1/440	2/000

لایه تغییر در نظم بین- الملل	موضوع	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	میانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							حد کم	حد زیاد
	خارجی کنش گران بین المللی از طریق افزایش سهم بودجه دفاعی در تولید ناخالص داخلی کشورها							
	پراکندگی قدرت در میان بازیگران مختلف سیاست بین الملل از طریق افزایش نقش قدرت شبکه‌ای به جای قدرت سلسله مراتبی	21/378	24	0/000	4/880	1/880	1/699	2/061
	افزایش ارتباطات جهانی ناشی از فرایند جهانی شدن اطلاعات	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	تقویت گروه‌ها و جریان‌های گریز از مرکز علیه هژمونی نظام جهانی سرمایه‌داری	21/378	24	0/000	4/880	1/880	1/699	2/061
	افزایش جنگ‌های نیابتی و گسترش نیروهای آشوب‌ساز در محیط امنیتی منطقه‌ای	28/342	24	0/000	4/880	1/880	1/743	2/017
	تغییر در نقش بازیگران منطقه‌ای (از انفعالی به فعال) به موازات تغییرات در نقش بازیگران جهانی	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	افزایش فزاینده جایگاه سازمان‌های تروریستی و جنایی در ناامنی جهان	10/830	24	0/000	4/640	1/640	1/327	1/953
	افزایش تعداد دموکراسی‌ها در جهان و فرایندهای دموکراتیک در سیاستگذاری کشورها	8/277	24	0/000	4/440	1/440	1/081	1/799
	ظهور نشانه‌هایی از نظم فراقطبی در سیاست جهانی با ویژگی‌هایی چون ظهور قدرت‌های غیر غربی جدید و ظهور مسائل جدید	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	افزایش منازعات قومی - نژادی مناطق در کنار افزایش منازعات تمدنی - تاریخی در سطح جهانی	15/588	24	0/000	4/800	1/800	1/562	2/038
	افزایش تعداد رهبران اقتدارگرا در نظام‌های سیاسی دولت‌های غیر غربی به‌عنوان عنصر مقابله با نظم مستقر کنونی	14/013	24	0/000	4/720	1/720	1/467	1/973
	جایگاه برجسته قدرت‌های نوظهور و نهادهای برآمده از	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043

لایه تغییر در نظم بین- الملل	موضوع	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	پایانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							حد زیر	حد بالا
	اتلاف این قدرت‌ها در اقتصاد و سیاست جهانی							
	استفاده بازیگران دولتی از اپیدمی‌ها به عنوان ابزار تحمیل قدرت خود بر بازیگران رقیب	9/239	24	0/000	4/520	1/520	1/180	1/860
	ظهور ناسیونالسیم؛ نژادپرستی و بیگانه‌هراسی در درون دولت‌ها به موازات افزایش ارتباطات جهانی ناشی از جهانی شدن (محلی‌گرایی در کنار جهان‌گرایی)	21/378	24	0/000	4/880	1/880	1/699	2/061
	تقاضای فزاینده از سوی کشورهای در حال توسعه برای استقرار نظم عدالت محور به عنوان بدیل نظم قدرت محور	34/671	24	0/000	4/920	1/920	1/806	2/034
	افول یک‌جانبه‌گرایی آمریکا در سیاست جهانی و ناکارآمدی ساختاری هژمونی آمریکا در نظام بین‌الملل	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	پررنگ شدن تهدیدات زیست محیطی و بهداشتی برای امنیت جهانی	28/342	24	0/000	4/880	1/880	1/743	2/017
	به کارگیری مفاهیمی چون (اقدام پیش‌دستانه و پیش-گیرانه) از سوی قدرت‌های بزرگ جهت مشروع سازی مداخلات خود در کشورهای ضعیف	28/342	24	0/000	4/880	1/880	1/743	2/017
	ورود تکنولوژی به عنوان عنصر شکل دهنده به روابط و مناسبات بین‌المللی هم در تئوری و هم در عمل	19/468	24	0/000	4/840	1/840	1/645	2/035
	تشکیل بلوک یا قطب کشورهای ضد نظام سلطه با محوریت ایران در برابر غرب	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	ظهور چین به عنوان بازیگر چالش‌گر علیه نظم هژمونیک آمریکامحور	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	ظهور جامعه مدنی جهانی مستقل به عنوان متغیر اثرگذار	24/588	24	0/000	4/840	1/840	1/686	1/994

لایه تغییر در نظم بین- الملل	موضوع	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	پایگین	پایگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							۱-۲	۱-۳
	بر امنیت جهانی							
	پرونگ شدن موضوع توسعه پایدار جوامع در دستیابی به امنیت و صلح جهانی	9/239	24	0/000	4/520	1/520	1/180	1/860
	پرونگ شدن نقش حضور زنان در دستیابی به صلح و امنیت جهانی	6/395	24	0/000	4/240	1/240	0/840	1/640
	ظهور جهان اسلام به عنوان قطب تمدنی - فرهنگی و با نسبتی کمتر اقتصادی - نظامی در سیاست بین الملل آینده	49/000	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	تحول در ماهیت، ابعاد و نتایج جنگ‌ها متأثر از تحولات فناوریانه و تاثیر آن بر موقعیت بازیگران نظام بین الملل	34/671	24	0/000	4/920	1/920	1/806	2/034
	افزایش بحران یا بی نظمی سیستمی ناشی از ورود عناصر و بازیگران چالش‌زا و بی ثبات کننده در محیط بین الملل	12/680	24	0/000	4/720	1/720	1/440	2/000
	بین المللی شدن فزاینده سرمایه و عدم کنترل کامل اقتصاد توسط دولت‌های ملی	34/671	24	0/000	4/920	1/920	1/806	2/034
	افزایش مطالبات جهانی در خصوص تغییر در ساختار و قواعد شورای امنیت سازمان ملل به خصوص حق وتو	11/500	24	0/000	4/840	1/840	1/510	2/170

جدول شماره (۵) در مورد سطح معناداری مؤلفه‌های لایه نظام‌مند یا ساختاری بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در اندازه‌گیری مقدار آماره t در سطح ۹۹ درصد معنادار شده‌اند ($\mu \leq 3$)؛ بنابراین با توجه به سطح اطمینان آزمون و مقدار معنی‌داری به دست آمده فرض صفر رد می‌شود که نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در لایه نظام‌مند یا ساختاری به میزان زیادی از تغییر در نظم بین الملل کنونی به حساب می‌آیند.

جدول شماره (۵): سطح معناداری مؤلفه‌های لایه نظام‌مند یا ساختاری بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای

لایه تغییر در نظم	موضوع	آماره	آزادی	سطح معناداری	پایگین	پایگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
----------------------	-------	-------	-------	--------------	--------	------------------	-----------------------

بین‌الملل							د	د
لایه نظام- مند یا ساختاری	ناکارآمدی نهادهای مستقر بین‌المللی منطقه‌ای و بین‌المللی در اداره نظام‌مند مسائل و موضوعات جهانی	۴۹/۰۰۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۶۰	۱/۹۶۰	۱/۸۷۷	۲/۰۴۳
	فرسایش حاکمیت ملی دولت‌ها و نهادهای برآمده از نظم و استفالیایی	۴۹/۰۰۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۶۰	۱/۹۶۰	۱/۸۷۷	۲/۰۴۳
	افزایش قواعد الزام آور حقوق بین‌الملل علیه دولت‌های ناقض هنجارها و اصول اخلاقی بین‌المللی	۱۰/۴۷۴	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۶۰۰	۱/۶۰۰	۱/۲۸۵	۱/۹۱۵
	افزایش کنش‌گری بازیگران منعبت از الگوهای هنجاری - هویتی به جای الگوهای مادی - منفعتی	۲۸/۳۴۲	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۸۸۰	۱/۸۸۰	۱/۷۴۳	۲/۰۱۷
	پررنگ شدن نقش روندها و رویه‌های اجتماعی و تکوینی اثرگذار بر کنش‌گری بازیگران	۳۴/۶۷۱	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۲۰	۱/۹۲۰	۱/۸۰۶	۲/۰۳۴
	اهمیت یافتن جایگاه نهاد منطقه در معادلات جهانی قدرت بین ابر قدرت‌ها	۳۴/۶۷۱	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۲۰	۱/۹۲۰	۱/۸۰۶	۲/۰۳۴
	روند فزاینده منطقه- گرایی در مناطق مختلف جهان در کنار جهان‌گرایی	۲۸/۳۴۲	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۸۸۰	۱/۸۸۰	۱/۷۴۳	۲/۰۱۷
	افزایش نقش افکار عمومی جهانی در سیاستگذاری	۱۲/۱۶۷	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۶۸۰	۱/۶۸۰	۱/۳۹۵	۱/۹۶۵

لایه تغییر در نظم بین الملل	موضوع	آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	پایه آماری	پایه آماری اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							پایه آماری	پایه آماری
	دولت های ملی							
	خارج شدن دستور کار امنیت جهانی از موضوعات صرفا نظامی و پررنگ شدن نقش موضوعات غیر نظامی در این زمینه	۱۸/۰۰۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۸۰۰	۱/۸۰۰	۱/۵۹۴	۲/۰۰۶
	پررنگ شدن نقش الگوهای انتقادی و تجدیدنظر طلب در برابر الگوهای مسلط غربی مبتنی بر حفظ وضع موجود	۴۹/۰۰۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۶۰	۱/۹۶۰	۱/۸۷۷	۲/۰۴۳
	نقش آفرینی موثر مولفه های سیاست داخلی در ابعاد مختلف بر تصمیم گیری در سیاست خارجی دولت ها	۳۴/۶۷۱	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۲۰	۱/۹۲۰	۱/۸۰۶	۲/۰۳۴
	حرکت از نظم تک--چندقطبی به سمت نظم چندقطبی غیر متمرکز در سیاست بین الملل	۱۲/۶۸۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۷۲۰	۱/۷۲۰	۱/۴۴۰	۲/۰۰۰
	ناکامی قدرت ها در فراگیری و جامعیت دادن به رژیم خلع سلاح های کشتار جمعی	۴۹/۰۰۰	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۶۰	۱/۹۶۰	۱/۸۷۷	۲/۰۴۳
	حرکت از نظام بین الملل (دولت محوری) به سمت جامعه بین الملل (جامعه محوری) و در	۳۴/۶۷۱	۲۴	۰/۰۰۰	۴/۹۲۰	۱/۹۲۰	۱/۸۰۶	۲/۰۳۴

لایه تغییر در نظم بین‌الملل	موضوع	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	میانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							۱/۲	۱/۳
	نهایت جامعه جهانی (فردمحوری) به عنوان الگوی حاکم بر تغییرات ساختاری در روابط بین‌الملل							

جدول شماره (۶) در مورد سطح معناداری مؤلفه‌های لایه جهان‌بینی یا گفتمانی بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در اندازه‌گیری مقدار آماره t در سطح ۹۹ درصد معنادار شده‌اند ($\mu \leq 3$)؛ بنابراین با توجه به سطح اطمینان آزمون و مقدار معنی‌داری به دست آمده فرض صفر رد می‌شود که نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در لایه جهان‌بینی یا گفتمانی به میزان زیادی از تغییر در نظم بین‌الملل کنونی به حساب می‌آیند.

جدول شماره (۶): سطح معناداری مؤلفه‌های لایه جهان‌بینی یا گفتمانی بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای

لایه تغییر در نظم بین‌الملل	موضوع	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	میانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							۱/۲	۱/۳
لایه جهان‌بینی یا گفتمانی	پیرنگ شدن عدالت- محوری در رویه‌ها، رویکردها، گفتارها و کردارهای کنش‌گران روابط بین‌الملل	49/00 0	24	0/00 0	4/96 0	1/96 0	1/87 7	2/04 3
	تقابل اندیشه سنت‌گرا و مدرنیسم در کالبد گروه‌ها و جریان‌های رادیکال ضدتجدد با دولت‌های غربی	12/68 0	24	0/00 0	4/72 0	1/72 0	1/44 0	2/00 0
	ظهور گفتمان‌های شرقی از جمله کنفوسیوس و اسلام به عنوان دگرگفتمان مسلط لیبرال دموکراسی غربی	49/00 0	24	0/00 0	4/96 0	1/96 0	1/87 7	2/04 3

لایه تغییر در نظم بین الملل	تغییر	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	پایانگین	پایانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							۱/۲	۱/۳
	پررنگ تر شدن نقش دین و مذهب در سیاست جهانی و معادلات صحنه بین المللی	34/67 1	24	0/00 0	4/92 0	1/92 0	1/80 6	2/03 4
	ظهور اسلام سیاسی محوریت ساز و رهایی - بخش در برابر گفتمان مسلط لیبرالی غرب	49/00 0	24	0/00 0	4/96 0	1/96 0	1/87 7	2/04 3
	تغییر در پارادایم امنیت؛ از امنیت دولت به امنیت انسانی	10/83 0	24	0/00 0	4/64 0	1/64 0	1/32 7	1/95 3
	تحول در ماهیت گفتمان قدرت؛ از گفتمان اجبار به گفتمان اقتناعی	12/68 0	24	0/00 0	4/72 0	1/72 0	1/44 0	2/00 0

جدول شماره (۷) در مورد سطح معناداری مؤلفه‌های لایه استعاره یا اسطوره‌ای
براساس آزمون T تک نمونه‌ای نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در اندازه‌گیری مقدار آماره t
در سطح ۹۹ درصد معنادار شده‌اند ($\mu \leq 3$)؛ بنابراین با توجه به سطح اطمینان آزمون و
مقدار معنی‌داری به دست آمده فرض صفر رد می‌شود که نشان می‌دهد تمامی معرف‌ها در
لایه استعاره یا اسطوره‌ای به میزان زیادی از تغییر در نظم بین الملل کنونی به حساب می‌آیند.
جدول شماره (۷): سطح معناداری مؤلفه‌های لایه استعاره یا اسطوره‌ای بر اساس آزمون T تک نمونه‌ای

لایه تغییر در نظم بین الملل	تغییر	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	پایانگین	پایانگین اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							۱/۲	۱/۳
لایه استعاره یا اسطوره- ای	ظهور انسان خودآگاه و مبارز در برابر زور	49/00 0	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	تحقق ایده «انسان جهانی» مشتمل بر ایده‌ها و آرمان‌های مشترک جهانی (و نه	19/46 8	24	0/000	4/840	1/840	1/645	2/035

لایه تغییر در نظم بین‌الملل	موضوع	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین	پراکندگی اختلاف	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
							بالا	پایین
	ملی							
	تأثیر فزاینده اسطوره جنگ دائمی خیر و شر بر معادلات سیاسی و امنیتی جهانی	$34/67_1$	24	0/000	4/920	1/920	1/806	2/034
	پررنگ شدن نقش موعودگرایی و نگرش‌های آخرالزمانی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی رهبران قدرت‌های جهانی	$28/34_2$	24	0/000	4/880	1/880	1/743	2/017
	پررنگ شدن کاربرد ایده اخلاق در سیاستگذاری و تعاملات بازیگران بین‌المللی	$10/47_4$	24	0/000	4/600	1/600	1/285	1/915
	پررنگ شدن کاربرد استعاره ابرقدرت تنها برای تعیین جایگاه آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور	$49/00_0$	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	پررنگ شدن کاربرد مفهوم ابرقدرت سرکش برای تعیین سیاست‌های آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور	$49/00_0$	24	0/000	4/960	1/960	1/877	2/043
	استحاله استعاره انسان سیاسی و افول تدریجی آن به دلیل تکثر نقش فرد در سیاست	$10/47_4$	24	0/000	4/600	1/600	1/285	1/915

نتایج آزمون فریدمن

آزمون فریدمن یک روش آماری غیرپارامتریک است که برای تعیین اینکه آیا تفاوت‌های آماری معنی‌داری بین میانگین سه یا چند گروه مرتبط وجود دارد یا خیر، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در آزمون فریدمن، هر گروه به‌طور جداگانه در هر یک از نمونه‌های مرتبط رتبه‌بندی و سپس میانگین رتبه برای هر گروه محاسبه می‌شود. آمار آزمون بر اساس تفاوت بین رتبه‌های میانگین این گروه است و با توزیع کای دو مقایسه می‌شود. اگر آمار آزمون محاسبه شده از مقدار بحرانی فراتر رود، نشان می‌دهد که بین گروه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در این مرحله، اولویت‌بندی شاخص‌های مؤثر در تغییر در نظم بین‌الملل کنونی از دیدگاه کارشناسان با آزمون فریدمن در نرم‌افزار SPSS انجام شد. نتایج آماری مؤلفه‌های لایه لیتانی یا ظاهری بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۸) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به‌دست آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف براساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. بر اساس نتایج، معرف‌های مؤثر این لایه در تغییر در نظم بین‌الملل کنونی از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

جدول شماره (۸): نتایج آماری مؤلفه‌های لایه لیتانی یا ظاهری بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کل	میانگین رتبه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	معرف‌ها	لایه تغییر در نظم بین‌الملل
۱۲	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	تنوع دامنه و تعداد فزاینده بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در صحنه جهانی	لایه لیتانی یا ظاهری
۱۲	۲۲/۴۸	۵	۴	۰/۲۸	۴/۹۲	۲۵	چرخش تدریجی ثقل قدرت از اروپای غربی و آمریکای شمالی به آسیا	
۱۷	۲۱/۸۴	۵	۴	۰/۳۳	۴/۸۸	۲۵	تنوع دامنه و تعداد فزاینده بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در صحنه جهانی	
۳۲	۱۹/۳۸	۵	۳	۰/۶۸	۴/۷۲	۲۵	ناکامی فزاینده قدرت‌های بزرگ جهانی در مدیریت و حل و فصل بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در مقایسه با دوران جنگ سرد	
۳۱	۱۹/۷۸	۵	۳	۰/۶۰	۴/۷۶	۲۵	تحول در ماهیت ائتلاف‌ها؛ از ائتلاف‌های راهبردی به ائتلاف‌های عملیاتی - کوتاه مدت	
۳۷	۱۷/۵	۵	۳	۰/۸۲	۴/۵۶	۲۵	تغییر در نقش کنشگران جهانی؛ از	

							نقش هژمونیک‌گرایی مداخله‌گرایانه به نقش موازنه از راه دور
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	ظهور نهادهای غیر غربی اثرگذار همچون بریکس به‌عنوان رقبای آینده نهادهای نظم مستقر
۱۶	۲۲/۲۲	۵	۳	۰/۴۰	۴/۹۲	۲۵	ظهور سازمان شانگهای به‌عنوان ابزار موازنه بخش روسیه و چین در مقابل ناتو به‌عنوان بازوی امنیتی بلوک غرب
۲۲	۲۱/۶۸	۵	۳	۰/۴۴	۴/۸۸	۲۵	افول نسبی بازیگران سنتی مؤثر در سیاست بین‌الملل در قیاس با دوران جنگ سرد
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	کاهش مزیت نسبی آمریکا در حوزه اقتصاد جهانی
۱	۲۰/۴۸	۵	۳	۰/۵۸	۴/۸	۲۵	غلبه رهیافت مقاومت به‌عنوان بخشی از سیاست امنیتی بازیگران مختلف در برابر آمریکا و نظام سرمایه‌داری
۱	۲۰/۴۸	۵	۳	۰/۵۸	۴/۸	۲۵	وقوع انقلاب میکروالکترونیک در عرصه ارتباطات و فناوری اطلاعات جهانی
۳۲	۱۹/۳۸	۵	۳	۰/۶۸	۴/۷۲	۲۵	رشد شاخص‌های نظامی‌گری در سیاست خارجی کنش‌گران بین‌المللی از طریق افزایش سهم بودجه دفاعی در تولید ناخالص داخلی کشورها
۲۲	۲۱/۶۸	۵	۳	۰/۴۴	۴/۸۸	۲۵	پراکندگی قدرت در میان بازیگران مختلف سیاست بین‌الملل از طریق افزایش نقش قدرت شبکه‌ای به‌جای قدرت سلسله‌مراتبی
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	افزایش ارتباطات جهانی ناشی از فرایند جهانی شدن اطلاعات
۲۲	۲۱/۶۸	۵	۳	۰/۴۴	۴/۸۸	۲۵	تقویت گروه‌ها و جریان‌های گریز از مرکز علیه هژمونی نظام جهانی سرمایه‌داری
۱۷	۲۱/۸۴	۵	۴	۰/۳۳	۴/۸۸	۲۵	افزایش جنگ‌های نیابتی و گسترش نیروهای آشوب‌ساز در محیط امنیتی منطقه‌ای
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	تغییر در نقش بازیگران منطقه‌ای (از انفعالی به فعال) به موازات تغییرات در نقش بازیگران جهانی
۳۶	۱۸/۴۲	۵	۳	۰/۷۶	۴/۶۴	۲۵	افزایش فزاینده جایگاه سازمان‌های تروریستی و جنایی در ناامنی جهان
۴۰	۱۵/۸	۵	۳	۰/۸۷	۴/۴۴	۲۵	افزایش تعداد دموکراسی‌ها در جهان و فرایندهای دموکراتیک در سیاستگذاری کشورها
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	ظهور نشانه‌هایی از نظم فراقطبی در

							سیاست جهانی با ویژگی‌هایی چون ظهور قدرت‌های غیر غربی جدید و ظهور مسائل جدید
۲۸	۲۰/۴۸	۵	۳	۰/۵۸	۴/۸	۲۵	افزایش منازعات قومی-نژادی مناطق در کنار افزایش منازعات تمدنی-تاریخی در سطح جهانی
۳۵	۱۹/۰۶	۵	۳	۰/۶۱	۴/۷۲	۲۵	افزایش تعداد رهبران اقتدارگرا در نظام‌های سیاسی دولت‌های غیر غربی به‌عنوان عنصر مقابله با نظم مستقر کنونی
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	جایگاه برجسته قدرت‌های نوظهور و نهادهای برآمده از ائتلاف این قدرت‌ها در اقتصاد و سیاست جهانی
۳۸	۱۶/۷	۵	۳	۰/۸۲	۴/۵۲	۲۵	استفاده بازیگران دولتی از اپیدمی‌ها به‌عنوان ابزار تحمیل قدرت خود بر بازیگران رقیب
۲۲	۲۱/۶۸	۵	۳	۰/۴۴	۴/۸۸	۲۵	ظهور ناسیونالیسم؛ نژادپرستی و بیگانه‌هراسی در درون دولت‌ها به موازات افزایش ارتباطات جهانی ناشی از جهانی شدن(محلی‌گرایی در کنار جهان‌گرایی)
۱۲	۲۲/۴۸	۵	۴	۰/۲۸	۴/۹۲	۲۵	تقاضای فزاینده از سوی کشورهای درحال توسعه برای استقرار نظم عدالت محور به عنوان بدیل نظم قدرت محور
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	افول یک‌جانبه‌گرایی آمریکا در سیاست جهانی و ناکارآمدی ساختاری هژمونی آمریکا در نظام بین‌الملل
۱۷	۲۱/۸۴	۵	۴	۰/۳۳	۴/۸۸	۲۵	پررنگ شدن تهدیدات زیست محیطی و بهداشتی برای امنیت جهانی
۱۷	۲۱/۸۴	۵	۴	۰/۳۳	۴/۸۸	۲۵	به‌کارگیری مفاهیمی مثل اقدام پیش-دستانه و پیش‌گیرانه از سوی قدرت‌های بزرگ جهت مشروع سازی مداخلات خود در کشورهای ضعیف
۲۷	۲۱/۰۴	۵	۳	۰/۴۷	۴/۸۴	۲۵	ورود تکنولوژی به‌عنوان عنصر شکل دهنده به روابط و مناسبات بین‌المللی هم در تئوری و هم در عمل
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	شکل‌گیری بلوک یا قطب کشورهای ضد نظام سلطه با محوریت ایران در برابر غرب
۱	۲۳/۰۲	۵	۴	۰/۲۰	۴/۹۶	۲۵	ظهور چین به عنوان بازیگر چالش‌گر علیه نظم هژمونیک آمریکامحور
۲۶	۲۱/۱۴	۵	۴	۰/۳۷	۴/۸۴	۲۵	ظهور جامعه مدنی جهانی مستقل به‌عنوان متغیر اثرگذار بر امنیت جهانی
۳۸	۱۶/۷	۵	۳	۰/۸۲	۴/۵۲	۲۵	پررنگ شدن موضوع توسعه پایدار

نتایج آماری مؤلفه‌های لایه نظام‌مند یا ساختاری بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۹) ارائه شده و برحسب میانگین رتبه به‌دست‌آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه گردیده است. براساس نتایج معرف‌های مؤثر این لایه در تغییر در نظم بین‌الملل کنونی از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

رتبه کلی	میانگین رتبه	پیش‌بین	کمیترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جامعه	شرح	لایه تغییر در نظم بین الملل
1	8/0 4	5	4	0/2 0	4/9 6	25	ناکارآمدی نهادهای مستقر بین‌المللی منطقه‌ای و بین‌المللی در اداره نظام‌مند مسائل و موضوعات جهانی	لایه نظام‌مند یا ساختاری
1	8/0 4	5	4	0/2 0	4/9 6	25	فرسایش حاکمیت ملی دولت‌ها و نهادهای برآمده از نظم و دستفالیابی	
14	6/1	5	3	0/7 6	4/6	25	افزایش قواعد الزام آور حقوق بین‌الملل علیه	

لایه تغییر در نظم بین الملل	عنوان	تعداد جامعه	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین	میانگین رتبه	رتبه کل
	دولت های ناقض هنجارها و اصول اخلاقی بین المللی							
	افزایش کنش گری بازیگران منبعث از الگوهای هنجاری - هویتی به جای الگوهای مادی - منفعتی	25	$\frac{4}{8}$ $\frac{8}{8}$	$\frac{0}{3}$ $\frac{3}{3}$	4	5	$\frac{7}{6}$	9
	پررنگ شدن نقش روندها و رویه های اجتماعی و تکوینی اثرگذار بر کنش گری بازیگران	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{2}{2}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{8}{8}$	4	5	$\frac{7}{8}$ $\frac{2}{2}$	5
	اهمیت یافتن جایگاه نهاد منطقه در معادلات جهانی قدرت بین ابر قدرت ها	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{2}{2}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{8}{8}$	4	5	$\frac{7}{8}$ $\frac{2}{2}$	5
	روند فزاینده منطقه گرایی در مناطق مختلف جهان در کنار جهان گرایی	25	$\frac{4}{8}$ $\frac{8}{8}$	$\frac{0}{3}$ $\frac{3}{3}$	4	5	$\frac{7}{6}$	9
	افزایش نقش افکار عمومی جهانی در سیاست گذاری دولت های ملی	25	$\frac{4}{6}$ $\frac{8}{8}$	$\frac{0}{6}$ $\frac{9}{9}$	3	5	$\frac{6}{4}$ $\frac{6}{6}$	13
	خارج شدن دستور کار امنیت جهانی از موضوعات صرفا نظامی و پررنگ شدن نقش موضوعات غیرنظامی در این زمینه	25	$\frac{4}{8}$	$\frac{0}{5}$ $\frac{0}{0}$	3	5	$\frac{7}{0}$ $\frac{6}{6}$	11
	پررنگ شدن نقش الگوهای انتقادی و تجدیدنظرطلب در برابر الگوهای مسلط غربی مبتنی بر حفظ وضع موجود	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{6}{6}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{0}{0}$	4	5	$\frac{8}{0}$ $\frac{4}{4}$	1
	نقش آفرینی موثر مولفه های سیاست داخلی در ابعاد مختلف بر تصمیم گیری در سیاست خارجی دولت ها	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{2}{2}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{8}{8}$	4	5	$\frac{7}{8}$ $\frac{2}{2}$	5
	حرکت از نظم تک-چندقطبی به سمت نظم چندقطبی غیر متمرکز در سیاست بین الملل	25	$\frac{4}{7}$ $\frac{2}{2}$	$\frac{0}{6}$ $\frac{8}{8}$	3	5	$\frac{6}{7}$ $\frac{4}{4}$	12
	ناکامی قدرت ها در فراگیری و جامعیت دادن به رژیم خلع سلاح های کشتار جمعی	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{6}{6}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{0}{0}$	4	5	$\frac{8}{0}$ $\frac{4}{4}$	1
	حرکت از نظام بین الملل (دولت محوری) به سمت جامعه بین الملل (جامعه محوری) و در نهایت جامعه جهانی (فردمحوری) به عنوان الگوی حاکم بر تغییرات ساختاری در روابط بین الملل	25	$\frac{4}{9}$ $\frac{2}{2}$	$\frac{0}{2}$ $\frac{8}{8}$	4	5	$\frac{7}{8}$ $\frac{2}{2}$	5

نتایج آماری مؤلفه‌های لایه جهان‌بینی یا گفتمانی بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۱۰) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به‌دست‌آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان در جدول ارائه که بر اساس نتایج معرف‌های مؤثر این لایه در تغییر در نظم بین‌الملل کنونی از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

جدول شماره (۱۰): خلاصه نتایج آماری مؤلفه‌های لایه جهان‌بینی یا گفتمانی بر اساس آزمون فریدمن

رتبه	رتبه میانگین	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	مقدار	توضیح	لایه تغییر در نظم بین‌الملل
1	4/2 8	5	4	0/20	4/96	25	پررنگ شدن عدالت‌محوری در رویه‌ها، رویکردها، گفتارها و کردارهای کنش‌گران روابط بین‌الملل	لایه جهان-بینی یا گفتمانی
5	3/7 2	5	3	0/68	4/72	25	تقابل اندیشه سنت‌گرا و مدرنیسم در کالبد گروه‌ها و جریان‌های رادیکال ضدتجدد با دولت‌های غربی	
1	4/2 8	5	4	0/20	4/96	25	ظهور گفتمان‌های شرقی از جمله کنفوسیوس و اسلام به‌عنوان دگر گفتمان مسلط لیبرال دموکراسی غربی	
4	4/2	5	4	0/28	4/92	25	پررنگ‌تر شدن نقش دین و مذهب در سیاست جهانی و معادلات صحنه بین‌المللی	
1	4/2 8	5	4	0/20	4/96	25	ظهور اسلام سیاسی محوریت‌ساز و رهایی-بخش در برابر گفتمان مسلط لیبرالی غرب	
7	3/5 2	5	3	0/76	4/64	25	تغییر در پارادایم امنیت؛ از امنیت دولت به امنیت انسانی	
5	3/7 2	5	3	0/68	4/72	25	تحول در ماهیت گفتمان قدرت؛ از گفتمان اجبار به گفتمان اقناعی	

نتایج آماری مؤلفه‌های لایه استعاره یا اسطوره‌ای بر اساس آزمون فریدمن در جدول شماره (۱۱) ارائه شده است. برحسب میانگین رتبه به‌دست‌آمده از آزمون فریدمن رتبه کل هر معرف بر اساس نظر پاسخگویان ارائه گردیده است. بر اساس نتایج معرف‌های مؤثر این لایه در تغییر در نظم بین‌الملل کنونی از نظر کارشناسان اولویت‌بندی شده است.

جدول شماره (۱۱): خلاصه نتایج آماری مؤلفه‌های لایه استعاره یا اسطوره‌ای بر اساس آزمون فریدمن

رتبه کلی	میانگین رتبه	پیش‌بین	کمترین	انحراف معیار	میانگین	تعداد جاسه	عنوان	لایه تغییر در نظم بین المللی
1	4/86	5	4	0/2 0	4/96	25	ظهور انسان خودآگاه و مبارز در برابر زور	لایه استعاره یا اسطوره‌ای
6	4/46	5	3	0/4 7	4/84	25	تحقیق ایده «انسان جهانی» مشتمل بر ایده‌ها و آرمان‌های مشترک جهانی (و نه ملی)	
4	4/74	5	4	0/2 8	4/92	25	تاثیر فزاینده اسطوره جنگ دائمی خیر و شر بر معادلات سیاسی و امنیتی جهانی	
5	4/62	5	4	0/3 3	4/88	25	پررنگ شدن نقش موعودگرایی و نگرش‌های آخرالزمانی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی رهبران قدرت‌های جهانی	
7	3/8	5	3	0/7 6	4/6	25	پررنگ شدن کاربرد ایده اخلاق در سیاستگذاری و تعاملات بازیگران بین‌المللی	
1	4/86	5	4	0/2 0	4/96	25	پررنگ شدن کاربرد استعاره ابرقدرت تنها برای تعیین جایگاه آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور	
1	4/86	5	4	0/2 0	4/96	25	پررنگ شدن کاربرد مفهوم ابرقدرت سرکش برای تعیین سیاست‌های آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور	
7	3/8	5	3	0/7 6	4/6	25	استحاله استعاره انسان سیاسی و افول تدریجی آن به دلیل تکثر نقش فرد در سیاست	

جدول شماره (۱۲): اولویت‌بندی معرف‌های مهم هر لایه را بر اساس آزمون فریدمن نشان

می‌دهد.

جدول شماره (۱۲): اولویت‌بندی معرف‌های مهم هر لایه بر اساس آزمون فریدمن

معرف‌ها	لایه تغییر در نظم بین المللی
ظهور بازیگران فرا/ فروملی اثرگذار بر ساختار نظام بین‌المللی	لایه لیتانی یا ظاهری
ظهور نهادهای غیرغربی اثرگذار همچون بریکس به‌عنوان رقبای آینده نهادهای نظم مستقر	
کاهش مزیت نسبی آمریکا در حوزه اقتصاد جهانی	
افزایش ارتباطات جهانی ناشی از فرایند جهانی شدن اطلاعات	
تغییر در نقش بازیگران منطقه‌ای (از انفعالی به فعال) به موازات تغییرات در نقش بازیگران جهانی	

لایه تغییر در نظم بین‌الملل	معرف‌ها
	ظهور نشانه‌هایی از نظم فراقطبی در سیاست جهانی با ویژگی‌هایی چون ظهور قدرت‌های غیرغربی جدید و ظهور مسائل جدید
	جایگاه برجسته قدرت‌های نوظهور و نهادهای برآمده از ائتلاف این قدرت‌ها در اقتصاد و سیاست جهانی
	افول یک‌جانبه‌گرایی آمریکا در سیاست جهانی و ناکارآمدی ساختاری هژمونی آمریکا در نظام بین‌الملل
	شکل‌گیری بلوک یا قطب کشورهای ضدنظام سلطه با محوریت ایران در برابر غرب
	ظهور چین به عنوان بازیگر چالش‌گر علیه نظم هژمونیک آمریکامحور
	ظهور جهان اسلام به عنوان قطب تمدنی - فرهنگی و با نسبتی کمتر اقتصادی - نظامی در سیاست بین‌الملل آینده
	ناکارآمدی نهادهای مستقر بین‌المللی منطقه‌ای و بین‌المللی در اداره نظام‌مند مسائل و موضوعات جهانی
لایه نظام-مند یا ساختاری	فرسایش حاکمیت ملی دولت‌ها و نهادهای برآمده از نظم و وستفالیایی
	پررنگ شدن نقش الگوهای انتقادی و تجدیدنظرطلب در برابر الگوهای مسلط غربی مبتنی بر حفظ وضع موجود
	ناکامی قدرت‌ها در فراگیری و جامعیت دادن به رژیم خلع سلاح‌های کشتار جمعی
لایه جهان‌بینی یا گفتمانی	پررنگ شدن عدالت‌محوری در رویه‌ها، رویکردها، گفتارها و کردارهای کنش‌گران روابط بین‌الملل
	ظهور گفتمان‌های شرقی از جمله کنفوسیوس و اسلام به عنوان دگرگشتان مسلط لیبرال دموکراسی غربی
	ظهور اسلام سیاسی محوریت‌ساز و رهایی‌بخش در برابر گفتمان مسلط لیبرالی غرب
لایه استعاره یا اسطوره‌ای	ظهور انسان خودآگاه و مبارز در برابر زور
	پررنگ شدن کاربرد استعاره ابرقدرت تنها برای تعیین جایگاه آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور
	پررنگ شدن کاربرد مفهوم ابرقدرت سرکش برای تعیین سیاست‌های آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور

جدول شماره (۱۳) رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده از آزمون فریدمن را نشان می‌دهد. اگرچه میانگین رتبه برای لایه نظام‌مند یا ساختاری بالاترین حد (۴/۸۶۳) را نشان می‌دهد ولی اختلاف بین شاخص‌ها زیاد نیست و تقریباً تمامی آن‌ها در یک بازه قرار دارند. سطح معنی‌داری حاصل از هر آزمون برای هر لایه نیز نشان می‌دهد که تمامی لایه‌ها در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار می‌باشند و تفاوت معنی‌داری میان این لایه در احصای تغییر در نظم بین‌الملل کنونی با دیگر لایه‌ها وجود ندارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت از نظر کارشناسان، تمامی لایه‌ها اهمیت یکسانی دارند.

جدول شماره (۱۳): رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده از آزمون فریدمن

شاخص	میانگین رتبه	اولویت‌بندی	تعداد	کای اسکور	درجه آزادی	sig
لایه لیتانی یا ظاهری	۴/۸۲۱	سوم	۲۵	۲۰۲/۲۳۳	۴۰	۰/۰۰۱
لایه نظام‌مند یا ساختاری	۴/۸۶۳	اول	۲۵	۵۵/۸۷۶	۱۳	۰/۰۰۱
لایه جهان‌بینی یا گفتمانی	۴/۸۴۰	دوم	۲۵	۲۵/۰۹۱	۶	۰/۰۰۱
لایه استعاره یا اسطوره‌ای	۴/۸۴۰	دوم	۲۵	۳۷/۹۵۷	۷	۰/۰۰۱

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نظم از مهم‌ترین موضوعات و مفاهیم روابط بین‌الملل است که نظریات و مکاتب گوناگون درخصوص چیستی، چرایی و چگونگی ابعاد مختلف تغییر در آن دیدگاه‌های خود را بیان کرده‌اند. گذار از نظم قدیم به نظم جدید در روابط بین‌الملل، منوط به میزان تغییر در ماهیت و ابعاد آن است که در این تحقیق تلاش شد برای شناخت بهتر این موضوع، مسئله تغییر در نظم بین‌الملل کنونی در چهار لایه بررسی و مهم‌ترین موضوعات در هر لایه نیز اولویت‌بندی شود. در پاسخ به سؤال اول تحقیق، تلاش شد تغییرات در نظم بین‌الملل کنونی در معرف‌های گوناگون در چهار لایه موردشناسایی قرار گرفته و برای هر یک از معرف‌ها از طرف خبرگان نمره‌دهی شد که در لایه لیتانی یا ظاهری ۴۰ معرف، در لایه نظام‌مند یا ساختاری ۱۴ معرف، در لایه جهان‌بینی یا گفتمانی ۷ معرف و در لایه استعاره یا اسطوره‌ای ۸ معرف شناسایی شد. در پاسخ به سؤال دوم تحقیق، بر مبنای میزان نمره‌های داده شده، مهم‌ترین معرف‌ها در هر لایه نیز از طریق آزمون فریدمن الویت‌بندی شد که در لایه لیتانی یا ظاهری سه معرف، «ظهور بازیگران فرا/ فروملی اثرگذار بر ساختار نظام بین‌الملل»، «ظهور نهادهای غیرغربی اثرگذار همچون بریکس به‌عنوان رقبای آینده نهادهای نظم مستقر» و «کاهش مزیت نسبی آمریکا در حوزه اقتصاد جهانی»، در لایه نظام‌مند یا ساختاری سه معرف «ناکارآمدی نهادهای مستقر بین‌المللی منطقه‌ای و بین‌المللی در اداره نظام‌مند مسائل و موضوعات جهانی»، «فرسایش حاکمیت ملی دولت‌ها و نهادهای برآمده از نظم و ستفالیایی»، «پررنگ شدن نقش الگوهای انتقادی و تجدیدنظرطلب در برابر الگوهای مسلط غربی مبتنی بر حفظ وضع موجود»، در لایه جهان‌بینی یا گفتمانی سه معرف «پررنگ شدن عدالت‌محوری در رویه‌ها، رویکردها، گفتارها و کردارهای کنش‌گران

روابط بین‌الملل»، «ظهور گفتمان‌های شرقی از جمله کنفوسیوس و اسلام به‌عنوان دگر گفتمان مسلط لیبرال دموکراسی غربی»، «ظهور اسلام سیاسی محوریت‌ساز و رهایی‌بخش در برابر گفتمان مسلط لیبرالی غرب» و در لایه استعاره یا اسطوره‌ای سه معرف «ظهور انسان خودآگاه و مبارز در برابر زور»، «پررنگ شدن کاربرد استعاره ابرقدرت تنها برای تعیین جایگاه آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور» و «پررنگ شدن کاربرد مفهوم ابرقدرت سرکش برای تعیین سیاست‌های آمریکا در نظم جهانی در حال ظهور» به‌عنوان مهم‌ترین معرف‌ها در هر لایه معرفی شدند.

پیشنهادهای

پیشنهادهای اجرایی

- (۱) نقد رویکردها و رویه‌های سلطه‌جویانه آمریکا در سراسر جهان به‌عنوان عامل جنگ‌افروزی‌ها و بی‌عدالتی‌های کنونی؛
- (۲) فعال کردن دیپلماسی اقتصادی کشور برای پیوستن به کشورهای حامی حذف دلار در معاملات تجاری بین‌المللی در راستای کاهش قدرت اقتصادی آمریکا؛
- (۳) ائتلاف‌سازی با نهادها و قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای همسو با جمهوری اسلامی ایران و دارای ظرفیت جریان‌ساز در نظم بین‌الملل آینده از جمله بریکس و شانگهای؛
- (۴) برجسته کردن محور مقاومت به‌عنوان جریان اثرگذار در نظم بین‌الملل آینده و دارای ظرفیت مقابله‌جویانه با نظام سلطه؛
- (۵) تأکید بر همراهی جمهوری اسلامی ایران با کنشگران و جریان‌های غیردولتی ضدنظام سلطه و اثرگذار بر روندهای آینده قدرت جهانی.
- (۶) نقد جدی ساختار شورای امنیت سازمان ملل به‌عنوان نهاد به اصطلاح حافظ صلح و امنیت بین‌الملل در مواجهه منفعلانه با نقض حقوق بشر در مناقشات و درگیری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله جنگ غزه.

پیشنهادهای پژوهشی

- (۱) انجام پژوهش در حوزه روندشناسی تغییرات در نظم بین‌الملل، آینده قدرت جهانی، چالش‌ها و فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران در نظم بین‌الملل آینده؛
- (۲) انجام پژوهش درخصوص نوع نقش‌آفرینی نهادهای اثرگذار در جمهوری اسلامی در هندسه قدرت جهانی آینده از جمله نقش‌آفرینی نیروهای مسلح، نقش‌آفرینی نهادهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، نقش‌آفرینی نهادهای امنیتی و اطلاعاتی، نقش‌آفرینی نهادهای اجتماعی و فرهنگی و ...

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- ابراهیمی کوشالی، حسین؛ گودرزی، غلامرضا و ناظمی اردکانی، مهدی (۱۴۰۱). تحلیل لایه‌ای مسائل فراوری تمدن نوین اسلامی، -پژوهش‌های گفتمان تمدنی انقلاب اسلامی، سال ۲، شماره ۴، ۵۷-۳۲. https://sjs.isri.ac.ir/article_169054_cac9d2ab0295df203223f4d3e263b438.pdf
- چگنی‌زاده، غلامعلی (۱۳۹۲). *ایران، جهان اسلام و تغییر در هندسه قدرت بین‌المللی*، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال ۲، شماره ۷، پیاپی ۳۷، ۹۲-۶۹. https://qpss.atu.ac.ir/article_۲۲۴۵_vbvdvc۱b۶۰dv۶۶۲c۶۵fb۰۳۹۵۸eff۰۵۸۴.pdf
- رضایی، علیرضا (۱۳۸۸). *نظم ایده‌محور: الگوی ایالات متحده آمریکا از نظم در نظام بین‌الملل پساجنگ سرد*، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی دانشگاه آزاد شهرضا، سال ۱، شماره ۳، ۱۹۶-۱۷۱. <https://sanad.iau.ir/journal/pir/Article/۵۵۹۶۴۴?jid=۵۵۹۶۴۴>
- روان‌بد، امین؛ کولیایی، حدیثه و حقیقی، علی‌محمد (۱۴۰۱). *پیشران‌های مؤثر بر ساختار نظام بین‌الملل با استفاده از مدل ISM*، فصلنامه امنیت ملی، سال ۱۲، شماره ۴۴، صص. ۳۳۳-۳۶۰. https://ns.sndu.ac.ir/article_۲۱۳۳_۰c۶a۸۴۶۹aae۳۹fd۱۰۰۴۹۶۲۷e۰۴eae۱۷.pdf
- ذوالفقاری، مهدی و احمدی‌نژاد، حمید (۱۴۰۲). *نظم انتقالی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)*، فصلنامه امنیت ملی، سال ۱۳، شماره ۵۰، ۹-۴۰. https://ns.sndu.ac.ir/article_۲۷۸۰_۳۴bf۸fa۰۳۶۶c۷۳۸۸۴۷aa۱۳۶aca۲۸b۱f۰.pdf
- عنایت‌اله، سهیل (۱۳۹۵). *تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها: نظریه و موردکاوی‌های یک روش‌شناسی یکپارچه و متحول‌ساز آینده‌پژوهی* (جلد اول: مجموعه مقالات)، ترجمه مسعود منزوی، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.

- فوزی، یحیی و محمودی‌کیا، محمد (۱۳۹۹). *چالش‌ها و راهبردهای جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با هنجارهای حقوق بشر نظام بین‌الملل بر اساس روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها*، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۷، شماره ۱۰۱، ۱۴۳-۱۲۳.
<https://ensani.ir/file/download/article/۱۵۹۴۶۱۴۱۹۵-۹۴۲۸-۱۰۱-۵.pdf>
- هاشمی، سیدمحمود (۱۳۸۷). *تغییرات در روابط بین‌الملل*، فصلنامه علمی پژوهشی تاریخ، سال ۳، شماره ۸، ۱۵۶-۱۴۳.
<https://ensani.ir/file/download/article/۲۰۱۰۰۹۱۵۱۵۴۰۵۱-۳۱.pdf>

ب. منابع انگلیسی

- Clark, Ian (1997), *Globalization and Fragmentation: International Relations in the ۲۰ century*, Oxford: Oxford University Press.
- Gilpin, Robert.(1981), *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holsti, K.J (1998) The Problem of Change in International Relations Theory, *Institute of International Relations The University of British Columbia*, Working Paper No.26. 1-24.
<https://www.files.ethz.ch/isn/46511/WP26.pdf>
- Ikenberry, G. J. (2008), The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive? *Foreign Affairs*, 87 (1), 1-9.
<http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/Duncan%202008.pdf>
- Wight, Martin (1978). *Power Politics*. Eds. Hedley Bull and Carsten Holbraad. Leicester: Leicester University Press.
- Zakaria, Fareed. (2008), "The Future of American Power", *Foreign Affairs*, 87 (1), 18-43.
<https://www.jstor.org/stable/20032649>

COPYRIGHTS

© 2025 by the authors. Published by The National Defense University.
 This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

